

ONDER N.A.P.

t^r SLOT te PURMERENDT, in Noort Hollandt.

Griffen Pecit et exens

NIEUWSBLAD VAN DE
ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP
PURMEREND

Onder N.A.P. is het bulletin van de Archeologische Werkgroep Purmerend onder redactie van Rob Teunissen en Ivo Duppen.

De Archeologische Werkgroep Purmerend is opgericht per 22 december 1995 en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Alkmaar onder nr. V 40626264.

De werkgroep heeft haar werkavond elke dinsdag van 20.00 tot 22.00 uur in Gebouw "de Ark" Wilhelminalaan 1, 1441 EK Purmerend (tevens postadres).

Telefoon : 0299 - 417542

E-mail : Archeo.pur@12move.nl

Het huidige bestuur is als volgt samengesteld:

Voorzitter

Rob Teunissen 0299 - 437174

Penningmeester

Jan van Waard 0299 - 683195

Algemeen bestuurslid

Sjaak Bosma

Nico van den Brom

Voorbereidend Opgravings Coördinator

Paul de Groot 06 - 18316092

Public Relations

Sjaak Bosma 0299 - 471758

De contributie per jaar bedraagt:

- voor volwassenen € 16,00
- voor jeugdleden (t/m 17 jaar) € 11,50
- voor donateurs minimaal € 7,00

Bankrekening: Fortis Bank 98.02.09.013

Aanmelding als lid of donateur kan schriftelijk aan bovenstaand postadres, maar ook op de werkavond.

Vriendelijk verzoek om bij verhuizing uw nieuwe adres schriftelijk door te geven.

Voorblad: 't Slot te Purmerend (afd. SAW).

© Archeologische Werkgroep Purmerend
Purmerend, februari 2002

Inhoudsopgave

Voorwoord

Bestuursmededelingen

Schenkeningen

Gemeente helpt AWP on-line

Historisch Platform Purmerend
met vitrine in het Eggertcentrum

Een schenking nader bekeken

Een lid van de werkgroep vertelt

Bouwaanvragen en -vergunningen
van percelen in de binnenstad van
Purmerend (jan t/m juli 2002)

Onderzoek achterterrein perceel
Peperstraat 40 uitkomende in de
Kromme Steeg te Purmerend

- Het historisch onderzoek
- Verslag over de waarneming

Een loodwitfabriek in Purmerend

Te verwachten opgravingen
in de komende periode

Voorwoord

In dit periodiek, dat later dan verwacht uitkomt, treft u opnieuw een aantal onderwerpen aan die zeker de moeite waard zijn.

Evenals vorige keer is een verslag opgenomen van een opgraving, waarin ook het onderdeel "historisch onderzoek" niet ontbreekt. Het betreft hier de Peperstraat 40.

Een verhandeling over de loodwitmolen aan de Gouw houdt verband met een waarneming die gerealiseerd werd in de jaar 1979.

Een nieuw onderdeel in onze periodiek volgt de bouwactiviteiten in de binnenstad. Door het actief volgen van de publicaties hieromtrent is de werkgroep in staat zo mogelijke vernietiging van het bodemarchief voor te zijn (thans de activiteiten over het 1^e halfjaar van 2002).

Verder de gebruikelijke onderwerpen die natuurlijk niet gemist mogen worden, zoals: Schenkingen, Een lid van de werkgroep vertelt, etc.

Graag nodig ik u uit om ook uw aandeel te leveren voor het blad. Ik wens u verder veel leesplezier toe.

Rob Teunissen, voorzitter.

Bestuursmededelingen

In Onder N.A.P. nr. 6 meldde wij u het vertrek van enkele bestuursleden van onze werkgroep. Tot op heden zijn de vacatures in het bestuur nog niet vervuld. Door dit vertrek zijn in de afgelopen periode slechts mondeling afspraken gemaakt. Op zich heeft dit in de meeste situaties wel tot het gewenste resultaat geleid, echter optimaal is dit op zijn minst.

Daar komt nog bij, dat de huidige voorzitter m.i.v. het nieuwe seizoen niet meer in de gelegenheid is de werkgroep aan te sturen, c.q. te ondersteunen qua werkzaamheden waaronder

dit blad. In de a.s. ledenvergadering zal hier nog melding van worden gemaakt.

Schenkingen

De gemeente Purmerend heeft ons een nieuwe computer met internetaansluiting, een fax, een printer en een digitale camera geschonken. Lees hierover verder onder de kop "Gemeente helpt AWP on-line".

Het VSB-fonds heeft het mogelijk gemaakt, dat het Historisch Platform Purmerend (waar wij als vereniging onderdeel van uitmaken) in het Eggertcentrum een permanente vitrine heeft kunnen laten plaatsen. Een deel van onze vondsten worden aldaar geëxposeerd. Lees hierover verder onder de kop "Historisch Platform met vitrine in het Eggertcentrum".

Sebastiaan Ostkamp, archeoloog in dienst van het Archeologisch Diensten Centrum (ADC) en medecoördinator bij de opgraving aan de Padjedijk nr. 11, schonk ons het boek "Gebruikt en gebroken", waar hij zelf intensief aan heeft meegewerkt.

Kees van Haver, lid van het eerste uur, vond, dat onze handdoeken hard aan vervanging toe waren en heeft de werkgroep een aantal nieuwe handdoeken geschonken.

Gemeente helpt AWP on-line

Sedert 7 mei 2002 staat er in onze werkruimte een nieuwe computer.

Buiten de programmatuur voor het bijhouden van de ledenadministratie, tekstverwerking en berekeningen, wordt ook gewerkt met een programma i.v.m. de verdere verwerking van tijdens opgravingen gemaakt fotomateriaal.

De Telefoon/Fax, het Internet en E-mail zorgen voor een goede functionaliteit op onze locatie in De Ark. Wij zijn de gemeente Purmerend zeer erkentelijk voor hun financiële bijdrage in de totstandkoming van dit geheel.

Historisch Platform Purmerend met vitrine in het Eggertcentrum

Op 31 mei 2002 heeft wethouder Vincent Nijenhuis onder toezicht van de leden van het Platform een vitrine onthuld in het centrum van het Eggert Winkelcentrum (naast de roltrap). Met het plaatsen van deze vitrine willen de drie in het Platform vertegenwoordigde organisaties aandacht vragen voor de historie van onze stad Purmerend.

In het Platform zijn behalve leden van onze werkgroep, ook het Purmerends Museum en de Vereniging Historisch Purmerend vertegenwoordigd. Met enige regelmaat zal op thematische basis een beeld gegeven worden van het reilen en zeilen van het Purmerend van Toen en Nu.

Een schenking nader bekeken

(P.J. de Groot)

Netverzwaringen

Vanaf de tijd dat de mens is gaan jagen en vissen, werden er al attributen gebruikt om het jagen te vergemakkelijken en belangrijker nog, om een beter resultaat te verkrijgen. Voor de jacht op vissen werden diverse mogelijkheden bedacht en uitgetoetst. Om dit steeds op een lucratievere manier te kunnen doen werden fuiken en visnetten geplaatst. Om te voorkomen dat visnetten gingen drijven, wanneer ze in het water waren geplaatst, werden er netverzwaringen aangebracht.

Het dateren van netverzwaringen is vrij moeilijk, aangezien de vorm en het gebruikte materiaal eeuwenlang hetzelfde zijn gebleven. Logisch natuurlijk, want men gebruikte de makkelijkste en goedkoopste manier om aan de verzwaringen te komen, omdat deze nog al eens verloren gingen. Natuurlijk steen en aardewerk waar een gat in geboord kon worden en later ook het lood, bleken de makkelijkste en goedkoopste materialen.

Bij een aantal oudheidkundige opgravingen in ons land zijn diverse netverzwaringen aangetroffen. Omdat deze netverzwaringen in een zekere context (een onverstoorde laag) werden aangetroffen, kon hier wel een datering aan gegeven worden. Dit gebeurde aan de hand van het aangetroffen materiaal wat daarbij aanwezig was.

Zo zijn tijdens de graafwerkzaamheden voor de reconstructie van het Groningse vestingstadje Bourtange, vanaf de jaren '70 van de 20^e eeuw diverse bodemvondsten aangetroffen. Onder andere werd een netverzwaring aangetroffen welke uit een baksteen gehakt was en welke voorzien was van een geboord gat, dat gediend moet hebben als ophangoog. De datering van deze netverzwaring wordt gezocht in de 17^e tot 18^e eeuw.

Onderstaande netverzwaringen moeten zijn gemaakt van een opgerold stuk lood. Een datering hiervan wordt in de 13^e tot 14^e eeuw gegeven.

Loden netverzwaringen

(foto M.A. Ouwehand)

Ook in Purmerend zijn tijdens opgravingen een aantal netverzwaringen aangetroffen. Deze zijn gevonden met behulp van een metaaldetector.

Deze loden verzwareingen mogen geplaatst worden in de 17e en 18e eeuw.

De schenking

In september 1999 werden wij tijdens één van onze werkavonden verrast door het bezoek van de heer Konijn. De heer Jan Konijn heeft een agrarisch bedrijf in de Purmer aan de Westerweg.

Tijdens het "scheuren" (het omploegen van grasland) van zijn land had hij een steen gevonden met hierin een ronde opening. Het bleek om een stenen netverzwareing te gaan waar een gat in geboord was voor de bevestiging aan een visnet. Aangezien alle verzwareingen in onze omgeving, welke wij als werkgroep hebben aangetroffen, van lood zijn is dit stenen voorwerp de eerste welke wij mochten aanschouwen.

Stenen netverzwareing

Een exacte datering aan de bovenstaand getoonde netverzwareing kunnen wij niet geven, maar vermoedelijk zal deze steen ergens van de 16^e tot in de 18^e eeuw gebruikt zijn. Een zeer leuke vondst en nog leuker vonden wij het, dat wij de netverzwareing mochten opnemen in onze collectie (inventarisnummer 1900-00-033).

Totdat de Purmer in 1622 drooggelegd werd, was het een visrijk meer waar menige visser zijn netten zal hebben uitgezet. Ook na het droogmalen van de Purmer is er nog in de Purnerringvaart behoorlijk gevisst, o.a. met behulp van visnetten met de daarbij aangebrachte netverzwareingen.

Omdat netverzwareingen makkelijk verloren gingen, worden deze vandaag de dag nog steeds aangetroffen.

Geraadpleegde literatuur:

Succesvol zoeken met de Metaaldetector, blz. 206-207; Schans op de Grens, blz. 171-172; Van boerenerf tot bibliotheek, blz. 417; Bodemvondsten uit Goeree-Overflakkee, blz. 205.

Een lid van de werkgroep vertelt

Mag ik mij even voorstellen?

Ik ben Kees van Haver en woon in Purmerend. Samen met Jan van Waard, Erik Machiels en John Korver behoor ik tot de oudgedienden en zit ik sinds de oprichting in 1986 bij de Archeologische Werkgroep Purmerend.

Qua samenstelling en grootte is de werkgroep al vaak veranderd, het enthousiasme van de leden is daarentegen nog steeds onveranderd groot gebleven. Waar de een zijn passie vindt bij oude munten, aardewerk of andere metalen restanten, ligt deze voor mezelf bij botten, leerresten en glaswerk.

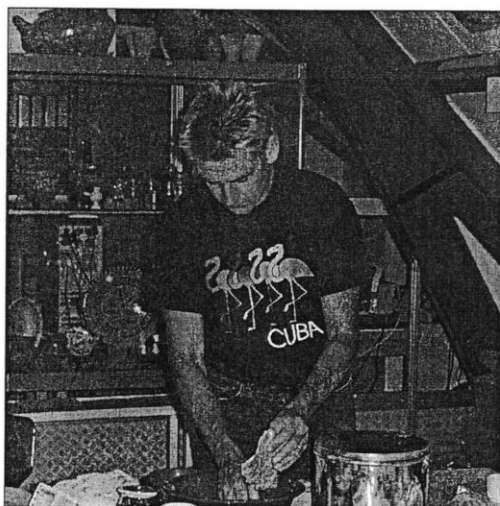
De fascinatie zit voor mij in het feit, dat je, met name tijdens opgravingen, bezig bent met het verzamelen van nog meer puzzelstukjes voor die grote legpuzzel van het verleden. Een paar honderd jaar geleden hebben mensen de voorwerpen, die je vindt, gebruikt in de keuken, bij hun ambacht of als speelgoed.

De sporen van gebruik zie je regelmatig terug, zoals bij een gerepareerde leren schoen of bij een aardewerk koekenpan, gebarsten, maar met bakresten. Na het schoonmaken en sorteren van de vondsten uit een opgraving, probeer ik uit

een berg scherven, een pot, pan of bord weer zoveel mogelijk compleet te krijgen en te restaureren.

Samen met Rob Teunissen heb ik meerdere malen het Streekarchief te Purmerend en het Kadaster te Alkmaar bezocht. In Alkmaar hebben we registers doorgespit op zoek naar informatie over huizen en eigenaren in Purmerend. De vraag komt dan in je op wat op een bepaalde locatie heeft gestaan: een woning, een winkel, een leerlooierij of een ander ambachtelijk bedrijf? Wie waren de bewoners? Waren het welgestelde mensen of behoorden ze tot de familie "Doorsnee"?

Met de verzamelde gegevens kan je dan gericht zoeken op de betreffende opgravingslocatie, en de beschreven bevindingen toetsen aan hetgeen uit de grond komt. Wat is mooier om vervolgens de geschiedschrijving bevestigd te zien, of - wat nog meer voldoening geeft - dat wat de grond prijs geeft tot gevolg heeft, dat de geschiedschrijving moet worden aangepast. Bijv.: dat er al sprake is geweest van bewoning vóór de eerste registratie in de archieven.

**Kees aan het restaureren
in het lokaal van de werkgroep**

Ik vind dan ook, dat de archeologie een grote toegevoegde waarde heeft t.o.v. de geschiedschrijving en andersom. Zij vullen elkaar aan en bevestigen of weerleggen veronderstellingen. Archeologie is verslavend, éénmaal er mee besmet, dan ben je voor je leven verkocht.

Bouwaanvragen en -vergunningen van percelen in de binnenstad van Purmerend (januari t/m juli 2002)

Ontvangen bouwaanvragen

- 05.03: Koemarkt 41-43, veranderen restaurant
- 20.03: Nieuwstraat 6, café en bovenwoningen
- 27.03: Padjedijk 9, monument en nieuwbouw achterzijde
- 30.05: Nieuwegracht 31, vergroten woning
- 27.06: Koemarkt 37-39, vernieuwen eetcafé
- 02.07: Venediën 23, aanbouw
- 02.07: Kanaalkade 19, wijziging kap
- 10.07: Koemarkt 45, opslag

Verleende bouwvergunningen

- 19.04: Koemarkt 41-43, veranderen/samenvoegen horecavestigingen
- 07.05: Peperstraat 11-15, veranderen winkelpand/splitsen woning
- 18.06: Weerwal 3-4, kantoor en bovenwoning
- 15.07: Koemarkt 37-39, wijzigen indeling/plaatsen koeling

In het kader van een artikel 19 procedure ingevolge de Wet op de Ruimtelijke Ordening werden onderstaande plannen gepubliceerd.

- 05.04: Peperstraat 11-15
 - het veranderen van een winkelpand en het veranderen en splitsen van een woning op bovengenoemd perceel
- 19.07: Padjedijk 9
 - het veranderen en vergroten van een winkelpand, veranderen van een appartement en oprichten van twee extra appartementen op bovengenoemd perceel

In het kader van artikel 5 van de Monumentenverordening Purmerend 1991 onderstaande plannen gepubliceerd.

18.07: Padjedijk 9

- verbouwen van bovengenoemd gemeentelijk monument

25.07: Koemarkt 28 (hoek Koestraat)

- wijzigen van bovengenoemd gemeentelijk monument

Op basis van bovengenoemde publicaties en mondelinge informatie, neemt de Voorbereidend Opgravings Coördinator (Paul de Groot) initiatieven, om waar nodig het bodemarchief veilig te stellen. De afstemming van een eventuele vervolgactie wordt besproken in nauw overleg met andere leden van de werkgroep.

Ten aanzien van alle hierboven genoemde meldingen is de V.O.C. in actie gekomen. Dit resulteerde in het feit dat slechts in één situatie constatering van bedreiging van het bodemarchief kon worden waargenomen.

Het betreffende perceel is gelegen aan de Padjedijk 9 en wordt aan de achterzijde begrensd door de Kromme Steeg. Op deze locatie is een noodopgraving uitgevoerd, op het deel van het terrein wat beschikbaar was. In een later stadium zal getracht worden, in overleg met de eigenaar, het restantdeel van het perceel Padjedijk 9 te onderzoeken. Opnieuw zal dan sprake zijn van een noodopgraving.

Een mogelijke tweede situatie waarbij bedreiging van het bodemarchief aanwezig zou kunnen zijn, betrof het perceel Koemarkt 45 (maken van een opslag op het binnenterrein tussen Koemarkt en Achterdijk). Dit kon helaas niet worden geconstateerd, omdat het bouwplan al tot uitvoering was gebracht.

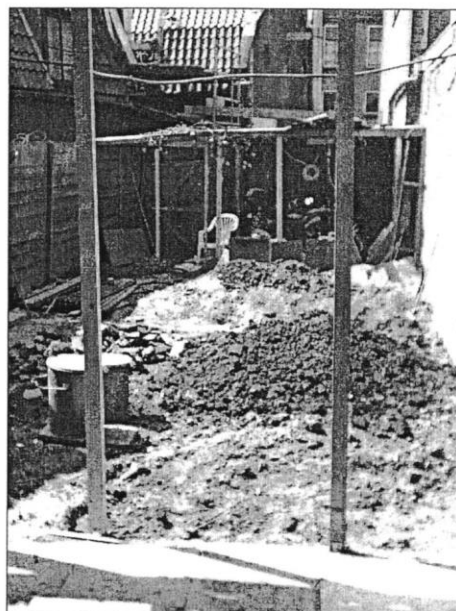
0-0-0-0-0-0-0

Onderzoek achterterrein perceel Peperstraat 40 uitkomende in de Kromme Steeg te Purmerend

(P.J. de Groot en R.I.M. Teunissen)

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van 2 juni t/m 11 juli 2001 en is uitgevoerd door de diverse vrijwilligers van de werkgroep samen met de eigenaar. Veelal is in het weekeinde en 's-avonds gewerkt.

Daar enerzijds tijdgebrek een rol speelde, kon niet accuraat worden ingespeeld op een officieel onderzoek. Anderzijds lagen de verwachtingen t.a.v. de archeologische waarden niet al te hoog.

Het onderzoeksterrein nog voordat de waarneming plaatsvindt
(foto M. Kleijwegt)

De doelstelling van de uitgevoerde waarneming was: het verzamelen van gegevens welke van belang kunnen zijn voor de historie van de stad Purmerend.

Het vooronderzoek van het te bebouwen terrein, beperkte zich tot het vergelijken van het 17^e eeuwse kaartmateriaal met het huidige 21^e eeuwse kaartmateriaal.

Een studie naar de bewoningsgeschiedenis is door een lid van de werkgroep uitgevoerd bij het Streek Archief Waterland te Purmerend.

Het historisch onderzoek (R.I.M. Teunissen)

De vroegst aantoonbare eigendom van dit perceel dateert uit 1691. Het perceel treffen we als volgt in de bronnen (Oud Archief Purmerend inventarisnummer 168) aan:

- folio 1v (1652-1662);
- verpondingsnr. 180 (1691-1697 (1733));
- verpondingsnr. 167 (1733-1800);
- kadastrnr. C 329 (1832);
- Peperstraat nr. 40 (2001).

We treffen in het verpondingsregister de volgende inschrijving aan:

Verponding 1652-1662 (folio 1v)

(zou mogelijk Peperstraat 40 kunnen zijn)

Brecht Claes Erffgenamen

haer huijs: 1652

dit huijs is gestelt op Griet Sijverts Biersteeckers, folio 15v

op folio 15v staat onder de weduwe van Willem Claesz Biersteecker vermeld:

noch een huijs op de Peeperstraet: 1652 t/m 1662 f. 7-10-0

emmer en straatgelt f. 0-7-8

Verponding 1691-1697 (1733) nr. 180

Een huijs, verponding f. 9-15-4

Joannes Ruijngaer als in huwelijk hebbende Cornelia van Dijk

14 januari 1702 Frans van Leeuwen

Johannes Ruijngaer(t) (ook Ruijngaerde), jm van Alkmaar, otr. voor commissarissen van Purmerend op 29 december 1690 en te Alkmaar op 31 december 1690. Zijn aanstaande is **Cornelia van Dij(c)k**, jd van Purmerend. Zij

trouwen te Alkmaar voor de RK-kerk (St. Franciscus) op 14 januari 1691.

Van dit echtpaar worden in het doopboek van de RK-kerk (Statie St. Franciscus) van Alkmaar de volgende kinderen ingeschreven:

- Simon, 1691, jong overl.
- Aldegondis Maria, 1693, jong overl.
- Simon, 1694, in 1723 erfgenaam
- Joanna, 1695, in 1723 erfgenaam
- Hildegundis, 1697, jong overl.
- Jacobus, 1701, jong overl.

In hetzelfde ondertrouwregister van Purmerend treffen we per 11 juni 1688 de zuster van Cornelia van Dijk aan: **Jacobus Spoors**, jm en **Sijberigh van Dijk**, jd, beiden van Purmerend. Zij trouwen te Purmerend voor de RK-kerk op 27 juni 1688.

Van dit echtpaar wordt in het doopboek van de RK-kerk van Purmerend slechts één kind ingeschreven:

- Geertrudis, 1690

Beide echtparen treffen we nog aan in de bundel van notaris Pieter Bel te Purmerend op 25 februari 1703 (ONA Purmerend inv.nr. 4255):

Jan Ruijngaer en zijn vrouw Cornelia van Dijk wonende te Alkmaar, alsmede Jacob Henrik Spoors en zijn vrouw Sijbrigh van Dijk wonende te Purmerend, machtigen Sijbrand Schot, notaris en procureur te Purmerend om hier ter stede hun zaken te behartigen.

Het gezamenlijk optreden van de zusters Cornelia en Sijbrigh van Dijk kan er op duiden dat het huis door vererving is verkregen. Dit is tot op heden nog niet aangetoond.

Volgens het verpondingsregister gaat de eigendom van het pand op 14 januari 1702 over op Frans van Leeuwen. Het transport is niet te Purmerend achterhaald. Van Frans, officieel Francois van Leeuwen is meer bekend.

Francois van Leeuwen, geb. 1650-1660, in zijn leven vleeshouwer, overl. 5 september 1713, begr. Purmerend 7 september 1713 trouwt 1) ca. 1680

Swaentje/Swaantje Hendricx Nieuwenhof, overl. vóór 1695

trouwt 2) Purmerend 13 februari 1695

Gertruijd/Geertruij Heijndriks Sterk, jd geb. Emmerik (RK), overl./begr. Purmerend 11 oktober 1730

Van het echtpaar Van Leeuwen-Sterk zijn huwelijks voorwaarden bekend die zouden zijn gepasseerd op 8 februari 1695 voor notaris Bel te Purmerend. Deze akte is helaas niet aanwezig.

Ten aanzien van de weeskamer is het volgende bekend i.v.m. het tweede huwelijk van Francois. Door de weeskamer is op 10 februari 1695 een bedrag vastgesteld van f. 1260:- voor moeders erf(deel) aan de voorkinderen (kinderen uit het eerste huwelijk). Deze inschrijving is niet in de rol van ter weeskamer behandelde zaken aangetroffen (ORA Purmerend inventarisnummer 3766).

Uit het 1^e huwelijk worden te Purmerend gedoopt (RK) (mogelijk niet compleet):

- Trijntje (Catrijntje), 1682, trouwt in 1704 met Frans Jansz Jelis (ook Francois Jillis / Frans Janse Jillisse), jm van Oostende in Vlaanderen, in zijn leven Meester timmerman (1713).

Uit het huwelijk van Trijntje en Frans gedoopt te Purmerend (RK): Magdaleentje (1705), Jan (1706) en Swaentje (1707)

- Laurentius, 1691
- Lourens, 1693

Uit het 2^e huwelijk worden te Purmerend gedoopt (RK) (mogelijk niet compleet):

- **Helena, 1696, trouwt in 1716 met Lammert Michielsz Pelt**
- Cornelis, 1697
- Joris, 1699
- Marijtje, 1700
- Aeltje, 1702

Na het overlijden van Francois van Leeuwen in 1713 treffen we in het notarieel vier akten aan inzake de boedel van de erflater en zijn echtgenote.

Notaris Pieter Bel te Purmerend:

30 november 1713: verzoek van Frans Jansz Jelis in huwelijk hebbende Trijntje van Leeuwen, nagelaten dochter en mede erfgenaam van wijlen Frans van Leeuwen, om de weduwe Geertruij Hendricks Sterck een boedelbeschrijving op te laten maken.

5 december 1713: opdracht van Geertruij Hendricks Sterck, weduwe van Frans van Leeuwen aan notaris Pieter Bel om een boedelbeschrijving op te maken.

23 januari 1714 (op akte staat in potlood 13 januari 1714): staat van de boedel van wijlen Frans van Leeuwen en zijn weduwe Geertruij Hendricks Sterck n.a.v. het overlijden op 5 september 1713 en ingevolge akte van 30 november 1713 (zie hiervoor).

22 maart 1714: staat der goederen ten tijde van het aangaan van het tweede huwelijk van Frans van Leeuwen in 1695 met Geertruij Hendricks Sterck.

Uit de boedelinventaris van 1714 komen we meer te weten over het huis en de op het achtererf aanwezige schuur, zoals uit de hierna volgende gegevens blijkt.

Inventaris van de boedelbeschrijving op 23 januari 1714 voor notaris Pieter Bel te Purmerend (ONA Purmerend inventarisnummer 4259).

Onderstaande gegevens zijn aangevuld met gegevens uit een boedelbeschrijving van 22 maart 1714 naar aanleiding van opgemaakte huwelijks voorwaarden van 8 februari 1695 voor notaris Pieter Bel te Purmerend. In deze akte wordt getracht alsnog een goed beeld te geven van de staat waarin de boedel verkeerde ten tijde van het aangaan van het tweede huwelijk van Frans van Leeuwen in het jaar 1695. Interessante delen uit de akte zijn in de hierna volgende tekst opgenomen.

Onroerende goederen

Een huijs en erve binnen dese stad aan de Westzijde van de Peperstraat, belent met Gerrit van der Heijde ten Zuiden en Claas Knol ten Noorden; waarvan de opdrachtbrief gepasseert is in dato den 14 Januarij Ao 1702.

Nogh een huijs en erve hier ter steede op 't Venedie of over de Weer, met een woningje en schuur daaragter, op des stadslegger getekent No. 29, volgens de opdrachtbrief van sijnde, in dato den 3 Maij Ao 1710.

Nogh een huijs en erve binnen dese stad aan de zijdsijde in de Papestraat tot sijn stallinge en packhuijs gebruikt geweest, sijnde de opdrachtbrief daarvan gedateert den 30 Maij 1686.

Het onderzoeksterrein
in de tweede helft van de 17^e eeuw
(detail uit de kaart van F. de Wit ca. 1680)

Schuldbrieven, obligatien en handschriften

Een custingbrief (schuldbrief) ten laste van Jacobus Jissingh, poorter hier ter steede, op sijn huijs aan de westzijde van de Peperstraat alhier in dato de 20^e Maij Ao 1707 pro resto tot f. 566:13:5 door de overledene hem tot 600 gl. gesuppleert in dato den 1^e Maij Ao 1711 met bedingh dat dese 600 gl op rente sal blijven staen tegen 4 ter 100 in 't jaar, volgens hantschrift op de voors(chreven) custingbrief in dato der eerster maij Ao 1711 voorn(oem)t

comt hier voor 't capitaal f. 600:--
en voor 4 1/6 maent interest met
primo maij tot 5 septemb Ao 1713 f. 8:6:10

Nog diverse andere handschriften.

Actien, crediten en inschulden der boedel

Roerende goederen

In het sterfhuijs

De beschrijving van hetgeen zich in de vertrekken van het huis bevindt is heel breedvoerig. Interessant voor dit onderzoek is datgene wat verband houdt met het beroep van de eigenaar en datgene wat zich achter op het erf bevindt. Slechts die delen zullen hieronder worden vermeld.

In 't voorhuijs

drie bijlen, vier haken en een rack en dertien haken
4 hakmessen
39 7/8 lood gewigt
een paar houten schalen en een evenaar
een paar coperen schalen en een evenaar

In 't schuur

(zie ook hieronder: op de schuursolder)

ses tonnen met vlees
een snijbank
een pennelaad
een regberrij
een dissel
twee smeermenden
4 water emmers
2 was tobbens
2 kleijne tobbentjes
2 dissels
2 spijkerhamers
1 koekpan
1 esel of bankje
6 vilmessen
175 lood gewigt
1 blaasbalk
1 vleijsmand
twee oude blocken

Voor op de bovensolder van 't huijs

20 oude bomen
8 kromstocken
10 klerstocken
4 lanteerns
2 oude sluijtmenden
10 paardedecken
4 bossen koetouwen

Op de bovenkamer

Nogh in een oude mand:
24 ijseren haken
3 messen en 3 bijlen
een vleescuij

Op Lugtenburg sijnde de solder van 't
keukentje aan de plaats

2 bedden met 2 peulen, 4 kussens, 4 dekens, 4
lakens, alles oud goed
2 oude gordijnen
1 vaatje met verff
4 stoven
8 gerookte tongen
7 stucken gerookt vlees
2 kleijne vaatjes

Op de schuursolder (zie ook hierboven: in 't
schuur)

een parthij turff en hout

In 't pakhuijs in de Papestraat

6 oude schape ruijven
16 schape bakjes
5 water backen
5 last bonen

Lasten des boedels

Lasten van huizen en lanthuur

Aan Lijsbet Jans Heemstee, de somme van
vijfhondert gls: van haar omtrent Majj 1694 op
renten genomen tegen vier ten hondert,
belopende

voor 't capitaal als voren	f. 500:-:-
en $\frac{3}{4}$ jaars renten	f. 15:-:-
bedragende oversulx in 't geheel	f. 515:-:-

de huur van 't woonhuijs in de Peperstraat
ingegeaan primo Majj 1694 tot 100 gl: in 't jaar
beloopt tot Feb 1695, voor $\frac{3}{4}$ jaars f. 75:-:-

Op Lugtenburg sijnde de Solder
Want keukentje aan de plaats.
2. Bedden met 2 peulen, 4 kussens, 4 dekens,
4 lakens, alles oud goed
2. Oude Gordijnen
1. Vaatje met Verff
4. Stoven
8. Gerookte Tongen
7. Stucken gerookt vlees
2. Kleijne Vaatjes
Op de Schuur Solder
een parthij Turff en Hout

Deel van de tekst uit de
boedelbeschrijving van 23 januari 1714
(ONA Purmerend inv.nr. 4259)

Lasten van lopende schulden

- aan d'weduwe Akerlaken, over restant op 3
ossen, van haar overgenomen Ao 1713
- aan d'Hr. Cornelis Burghorsts weduwe over
2 schapen Ao 1713
- aan Tijmon Dobber, over een halve poepse
koe in augustus 1713 van hem gecogt
- aan Jacob Clomp, over 6 vleestonnen van 29
augustus en 6 september 1713
- aan Hendrik Louwen, over 3 schapen van 16
majj 1713
- over impost van bestiaal, met 30 october
1712 tot 28 julij 1713, bij rekening van de
collecteur Jacob Del
- over impost van 't bestiaal, van 28 augustus
en 5 september 1713

Uit bovenstaande blijkt dat Francois van Leeuwen al met ingang van mei 1694 gebruiker is van het pand. Hij kocht het huis uiteindelijk in 1702.

Door vererving gaat het eigendom over op Helena van Leeuwen die getrouwd was met Lammert Miggielsz Pelt. Hierdoor vinden we in het verpondingsregister de volgende inschrijving.

Verponding 1733-ca. 1800 nr. 167

een huijs, verponding f. 7-10-0

Lammert Miggielsz Pelt

29 april 1776 Nicolaas Lagerweij

beswaart met f. 1.000,= prothocol R folio 112

Lammert Miggielsz Pelt komt in 1768 te overlijden en zijn vrouw Helena van Leeuwen, met wie hij in 1716 was gehuwd, overleed al eerder in 1746.

Lammert Michielsz Pelt, jm van Purmerend, geb. 1690-1700, doodinschrijving Purmerend (RK) 26 december 1768 (zv Michiel Lammertsz Pelt en Sijberig Jacobs Drost) trouwt 1) Purmerend (RK) 1 november 1716

Helena van Leeuwen, jd van Purmerend, geb. 1690-1700, doodinschrijving Purmerend (RK) 13 maart 1746

trouwt mogelijk 2) ondertrouw gerecht Purmerend 2 april 1757 (hij is weduwnaar)

Lijsbet Jans, jd uijt de Purmer onder jurisdictie van Quadijk, won Purmerend

Uit het 1^e huwelijk worden te Purmerend gedoopt (RK) (mogelijk niet compleet i.v.m. ontbreken dopen 1719 t/m 1724):

- Franciscus (Frans), 1718, overl. 1719
- Marijtje, jd van Purmerend, geb. ca. 1720, overl. 1761, trouwt in 1743 met **Claas Dirksz Del** (ook als Claas Dirksz Poel), jm van Purmerend, geb. ca. 1720

Uit hun huwelijk worden te Purmerend gedoopt (RK): Michaellem (1744), **Elizabetham (1745)**, trouwt 1768 **Joris Jansz Oudejans (Audiaans)**, jm geb in de Wijdewormer, Michaellem (1746), Helenam

(1747), Franciscum (1748), Frans (1752), Lena (1753), **Klaas (1757)**

- Neeltje, jd van Purmerend, geb. ca. 1720, trouwt in 1743 Garbrant Jansz Blauw, jm won in de Wijdewormer (jm uijt de Wormer), geb. ca. 1715

Uit het 2^e huwelijk wordt te Purmerend gedoopt (RK):

- Dirk, 1758

Het eigendom gaat door overlijden over op de dochter van bovengenoemd echtpaar. Deze dochter, Marijtje Lammerts, overlijdt in 1761. Bij vooroverlijden van hun moeder Marijtje Lammerts erven de kinderen bij plaatsvervulling. De kinderen hebben de namen **Lijsbet Del en Klaas Del**. Uit de hierna genoemde akte komt e.e.a. naar voren.

ORA Purmerend inv.nr. 3753 folio 111

29 april 1776 een huis en erve in de Peperstraat

Klaas Del en Joris Oudejans als in huwelijk hebbende Lijsbet Del, won alhier, verkoper transporteren t.b.v. Nicolaas Laagerweij, mede alhier woonachtig, koper

een huis en erve staande en gelegen aan de Westzijde van de Peperstraat, leggernr. 167, met een schuur daar agter uijtkomende in de Kromme Steeg

De koopsom bedraagt f. 2.000,= waarvan f. 1.000,= contant en f. 1.000,= als een custing (schuldbrief waarbij onroerend goed als onderpand word gegeven).

Nicolaas La(a)gerw(e)ij, geb. ca. 1740/50, in 1782 lidmaat op belijdenis van de hervormde gemeente van Purmerend, overl./begr. Purmerend 24/25 maart 1805 (graf in de kerk nr. 198)

trouwt ca. 1770

Maria (Mietje) van der Ham, geb. 1745/46, in juni 1772 lidmaat op attestatie komende van Rotterdam, zij komt te wonen in de Peperstraat, overl./begr. Purmerend 13/14 juni 1808 (graf in de kerk nr. 586). Overleden in de Dubbelde Buurt, ongehuwd en nalatende één kind.

Uit het huwelijk worden te Purmerend gedoopt (Herv.):

- **Jansje**, 1772, trouwt te Purmerend in 1793 met **Jan Switzer**, jm, geb. Purmerend 1766/67, koopman (1817), kaarsenmaker (1824)
- **Mietje**, 1774, belijdenis in 1793, attestatie naar Amstelveen, overl. vóór 1808
- **Adrianus**, 1776, † 1779
- **Adrianus**, † 1782 (tweeling met Johan)
- **Johan** (ook **Jacobus**), † 1782
- **Adriana**, 1783, † 1788
- **Matthijs**, † 1785
- **Matthijs**, 1787, † 1788
- **Adrianus**, 1787, † 1789
- **Adriana**, 1789, † 1789

Het eigendom gaat door overlijden over op de dochter Jansje, als enig nagelaten kind van bovengenoemd echtpaar. Op 20 december 1817 treed zij samen met haar man als verkopende partij op.

Door het transport per 20 december 1817 gaat de eigendom over op Jan de Boer Dirksz, koperslager, wonend te Purmerend. De koopsom bedraagt f. 720,- en het huis wordt aanvaard per 1 mei 1818. Hij heeft een hypotheek op het huis verkregen per 30 april 1821. Deze hypotheek is geroyeerd per 27 februari 1824.

huis en erve staande en gelegen aan de westzijde van de Peperstraat, met een pakhuis daar agter uitkomende in de Kromme Steeg, getekend wijk D no. 70

Jan de Boer Dirksz, ged. Purmerend 30 juni 1796 (Herv.), koperslager (1814-1831) trouwt Purmerend 10 april 1814

Jannetje Sijmonsdr Kop, geb. Koog aan de Zaan ca. 1795

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- **Marretje**, 1814 (Breestraat)
- **Dirk**, 1816 (Breestraat C 21)
- **Marijtje**, 1820 (**Peperstraat D 70**)
- **Pieter**, 1823 (Tuinstraat A 107)
- **Simon Jan**, 1825 (Tuinstraat A 107)
- **Klaas**, 1830 (Breestraat C 21)

Het gezin De Boer woont over de periode 1817 tot 1823 op dit adres. Slechts één kind wordt op dit adres geboren.

In 1820 treffen we in de burgerlijke stand onderstaand gezin aan, eveneens wonend op het adres Peperstraat wijk D 70.

Karel Gerritsen, geb. Amsterdam 1778/79, arbeider (1815-1826), schaarslijper (1820), overl. Purmerend 26 november 1826 (Boonakker C 93) trouwt Purmerend 29 januari 1815

Cathrina Maria (Marijtje) Bosman, ged. Purmerend 1 mei 1788 (RK), overl. Purmerend 21 maart 1853 (Nieuwland 216)

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- **Bernardus**, 1815 (Kerksteeg)
- **Hendrik**, 1817, overl. Purmerend 1820 (**Peperstraat D 70**)
- **Anna, Maria**, 1820 (**Peperstraat D 70**)

In 1820 treffen we in de burgerlijke stand een buitenechtelijk kind aan, overleden op het adres Kromme Steeg wijk D nr. 70.

Elisabeth Bruijn, geb. Purmerend 19 juni 1820 (Hoogstraat E 8), overl. Purmerend 20 september 1820 (**Kromme Steeg D 70**) als dochter van Dirkje Bruijn.

Als getuigen in de overlijdensakte uit 1820 worden genoemd: Karel Gerritsz, wonend op het adres Peperstraat D 70 en van beroep schaarslijper en Pieter Rijkenberg, koopman.

De mogelijke moeder van Elisabeth Bruijn is **Dirkje Roelofsdr Bruijn**, overl. Purmerend 31 oktober 1827 (Zilverbuurt C 83), geb. Broek in Waterland, oud 49 jr, weduwe van Klaas Knip.

Uit de vermelding Kromme Steeg wijk D 70 kan opgemaakt worden, dat in het achterhuis ook werd gewoond. Het achterhuis had schijnbaar hetzelfde huisnummer. Eveneens bestaat de mogelijkheid dat in het pakhuis, staande op het achtererf, werd gewoond.

Van beide mogelijkheden zijn géén concrete bewijzen beschikbaar.

Per 23 januari 1823 vindt het transport plaats op Simon Brenot, koopman in hoeden, wonend te Purmerend.

De koopsom bedraagt f. 1.000,= waarvan f. 450,= contant en het restant in zes jaarlijkse termijnen, de vijf eerste groot f. 100,= en de zesde termijn f. 50,= rentende 5% per jaar.

huis en erve met een pakhuis daarachter, staande en gelegen in de Peperstraat uitkomende in de Kromme Steeg alhier, geteekend wijk D no. 70

Simon Brenot (ook Bruno), geb. in de parochie van Tart lehaut in Frankrijk (Dion wordt genoemd in de overl. akte) 1767/68, hoedenmaker/koopman in hoeden (1823), winkelier (1823), overl. Hoorn 19 april 1824 trouwt 1) ca. 1790

Onbekende vrouw

trouwt 2) otr. Hoorn gerecht 22 juni 1805

Etje Drup, ged. Hoorn 20 januari 1764 (Herv.), overl. Hoorn 9 december 1816

trouwt 3) Hoorn 12 augustus 1817

Joanna Adri(a)na Nuhof, ged. Medemblik 6 maart 1771 (RK), overl. Hoorn 4 december 1853 (weduwe van Elias Knave(n))

Uit het 2^e huwelijk te Hoorn:

- Immegonda, geb./ged. 20/26 augustus 1806 (Herv.), trouwt in 1826 te Hoorn met Christiaan Fikke, geb./ged. Hoorn 11/19 februari 1808 (Herv.), goudsmid

Uit de buitenechtelijke relatie met **Trijntje Kolleman** te Hoorn:

- Johannes Simon Coleman (ook genoemd Jean Baptist Simon Brenot), geb./ged. 17 februari 1819 (RK)

In het doopboek wordt als getuige genoemd Allegonda Brenot. Zij is mogelijk een zus of dochter van Simon Brenot. Gegevens hierover konden niet worden achterhaald.

In de periode dat Simon Brenot woonachtig is op het adres Peperstraat D 70 is Catharina (bij doop Trijntje) Kolleman eveneens daar

woonachtig. Zij is gedoopt te Hoorn op 27 maart 1789 (RK) en van beroep huishoudster (1823). Zij overlijdt te Purmerend op 26 februari 1823 en is een dochter van Lodewijk Kolleman en Leentje de Boer.

Het gezin woont over de zeer korte periode van januari 1823 tot april 1824 op dit adres.

In het register van ingekomen en vertrokken personen van Purmerend en Hoorn treffen we de vader met zijn kinderen aan. Zijn vrouw uit het 3^e huwelijk wordt in beide registers niet vermeld. Dit vindt zijn oorzaak in de buitenechtelijke relatie die Simon Brenot, over de periode ca. 1818-1823, heeft met Trijntje Kolleman.

Zijn 3^e vrouw treffen we wel aan te Hoorn in de Volkstelling 1830 (won Ramen 119a):

Johanna Adriana Nuhof, geb. Medemblik, oud 61 jaar, weduwe, rooms, zb

Maria Knaven, geb. Medemblik, oud 22 jaar, rooms, zb (dochter uit haar 1^e huwelijk)

Per 27 februari 1824 vindt het transport plaats op Hubertus Petrus Koene, commies griffier bij de vrederegerecht kanton Purmerend, wonend te Purmerend. Later de weduwe H. Koeman (naam verkeerd vermeld), boekverkooper, wonend te Purmerend. (Volgens het kadaster is Pieter Rijkenberg eigenaar door zijn huwelijk met Aagje Wijnkamp!)

Dè koopsom bedraagt f. 1.200,=

huis en erve met een pakhuis daarachter, staande en gelegen in de Peperstraat en uitkomende in de Kromme Steeg alhier, geteekend wijk D no. 70

Hubertus Petrus Koene(n), ged. Purmerend 1 augustus 1793 (RK), kantoorbediende (1815), commies griffier bij het vrederecht (1817), deurwaarder bij de directe belastingen (1823), overl. Ubbergen 2 augustus 1824 trouwt Purmerend 30 juli 1815

Aagje/Agatha Wijnkamp, ged. Purmerend 7 december 1790 (RK), in 1815 wonend als dienstmaagd bij de heer Jan Waardenburg op de Bierkaij, **hertrouwd in 1826 met Pieter Rijkenberg**

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- Johanna, 1817, trouwt in 1835 Anthonie Marinus Broedelet, geb. Purmerend 1810, boekhandelaar (1836) (zv Daniël Broedelet en Maria Sophia Frederica Faber, zie ook hierna !)
- Brigitta Alida, 1823

De vererving van het onroerend goed wordt vastgelegd op de transportdatum 12 februari 1834 ten gunste van Aagje Wijnkamp, zonder beroep, thans gehuwd met Pieter Rijkenberg, boek- en papierverkoper, won te Purmerend. Eerder de weduwe van H.P. Koene(n), in leven deurwaarder bij de directe belastingen.

Het huis en erve wordt gewaardeerd op f. 1.400,=. In de erfenis zit een obligatie onder hypotheccair verband ten laste van Jan Buijen te Purmerend, afgesloten per 5 maart 1824, resterende f. 600,= met het huis en erve als onderpand.

Pieter Rijkenberg, ged. Purmerend 25 mei 1796 (RK), groente- en fruitverkoper (1820-1826), boek- en papierverkoper (1827-1833), broodbakker (1835-1842)

trouwt Purmerend 9 juli 1826

Aagje/Agatha Wijnkamp, ged. Purmerend 7 december 1790 (RK), boek- en papierverkoopster (1826), eerder weduwe van Hubertus Petrus Koenen

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- Jacob, 1827 (Peperstraat D 68)
- Hermanus, 1829 (**Peperstraat D 70**)
- Maria, 1830 (**Peperstraat D 70**)

In de periode vóór 1834 treffen we in de burgerlijke stand het onderstaande gezin aan. Van het echtpaar Sant-Schoorl wordt in 1827 op het adres in de Peperstraat één kind geboren.

Hendrik Sant, geb. Oosthuizen 21 februari 1802, bode bij het dijkbestuur van de Beemster (1826-1845)

trouwt Purmerend 2 juli 1826

Trijntje Schoorl, geb. Purmerend 12 februari 1806

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

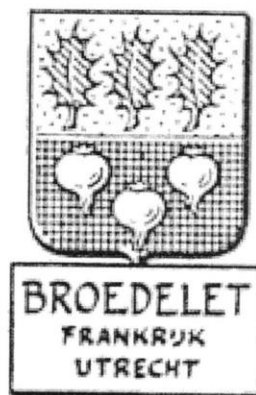
- Claartje, 1827 (**Peperstraat D 70**)
- Johanna, 1828 (Koemarkt B 30)
- Trijntje, 1829 (Koemarkt B 30)
- Trijntje, 1831 (Koemarkt B 30)

Het transport op Daniel Broedelet, rustend Predikant bij de Hervormde gemeente te Purmerend vindt plaats per 19 maart 1834.

De koopsom is f. 1.400,= waarvan f. 800,= contant en f. 600,= in de overneming van de obligatie met hypotheccair verband ten laste van Jan Buijen te Purmerend.

een huis en erve staande en gelegen aan de westzijde van de Peperstraat met een pakhuis daarachter, uitkomende in de Kromme Steeg, kadastraal sectie C nr. 329

Uit het echtpaar Broedelet-Koenen worden op het adres **Peperstraat D 70** (1836-1839), later vernummerd naar **Peperstraat 329** (1841-1842) diverse kinderen geboren. Het huisnummer dat in 1841 wordt ingevoerd vindt zijn oorsprong in het kadasternummer, nl. sectie C nr. 329.

Familiewapen Broedelet

<http://home.hccnet.nl/je.kampert/broedel.htm>

Anthonie Marinus Broedelet, geb. Purmerend 25 mei 1810, gedoopt 21 juni (Herv.), boek- en papierverkoper (1834), boekhandelaar (1841-1842) (zv Daniël Broedelet, emeritus predikant en Maria Sophia Frederica Faber, in 1835 won te Purmerend)

trouwt Purmerend 30 juli 1835

Johanna Koenen, geb. Purmerend 27 juni 1817 (dv Hubertus Petrus Koenen en Aagje Wijnkamp, aangetrouwd dochter van Pieter Rijkenberg)

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- Daniel, 1836, † 1836
- Hubertus Petrus, 1837
- Anthonia Marianne, 1839, † 1842
- Johan Herman, 1841, † 1841
- Levenloos meisje, † 1841
- Anthonia Marianne, 1842, † 1842

In het bevolkingsregister van ca. 1850 treffen we de familie Broedelet niet meer aan, omdat het gezin naar Voorburg (Zuid-Holland) is vertrokken.

In het register van "Vertrokken personen" van Purmerend treffen we de ouders van Anthonie Marinus Broedelet per 5 mei 1838 aan:

Daniel Broedelet, oud 70 jr, vertrokken naar Buiksloot *met zijn vrouw Maria Sophia Frederica Faber* en hun dochter Johanna Elisabeth Sophia, oud ca. 24 jaar.

De associatie die Broedelet en Rijkenberg in de Peperstraat hebben wordt omstreeks 1832 aangevuld met de drukker/boekverkoper J.P. Bronstring (* Enkhuizen 1788, † Purmerend 1834), wonend slechts een paar huizen verderop in de Peperstraat D 74. In dat jaar verscheen een boekje van G. van Sandwijk: "Karacterschetsen... uit den belgischen opstand", uitgegeven door J.P. Bronstring, Broedelet en Rijkenberg.

In januari 1834 wordt bekend gemaakt dat de firma Broedelet en Rijkenberg, boekhandel en drukkerij, is overgedragen aan A.M. Broedelet.

In 1839 verdwijnt de naam Rijkenberg uit de titel van de vennootschap en de handelsnaam luidt dan "D. Broedelet & Co.". Deze firma geeft onder de titel "Prentenmagazijn voor de Jeugd" een reeks prenten uit die aansluit op de vormende en stichtende "schoolprenten", die in het begin van de 19^e eeuw, onder de auspiciën

van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen zijn verschenen.

Het "Prentenmagazijn" van D. Broedelet wordt samengesteld door de schoolmeester G. van Sandwijk, die eerder gewerkt heeft voor J.P. Bronstring. De firma D. Broedelet & Co. heeft van 1839 tot 1841 prenten uitgegeven.

Titelblad van het boekje
"De kleine menagerie voor lieve kinderen"
uitgegeven te Purmerend
door Broedelet en Rykenberg, ca. 1840
(collectie Borms-Koop)

In een circulaire van 15 december 1842, maakt J. Schuitemaker aan de boekhandelaars bekend dat hij, door overname eigenaar is geworden van de leesbibliotheek, boekdrukkerij en boekhandel, tot die datum in Purmerend gedreven onder de firmanaam D. Broedelet & Co. en dat hij die zaak op 1 januari 1843 op zijn naam zal voortzetten.

Schuitemaker pakt de zaak op grootscheepse wijze aan. Hij voert de productie op, zorgt ervoor dat zijn prenten zo goedkoop mogelijk verkocht worden en noemt zijn bedrijf, geheel terecht, "Prentenfabriek".

Deels overgenomen uit: "De Volks- en Kinderprent in de Nederlanden" van de 15^e tot de 20^e eeuw door M. de Meyer. Antwerpen-Amsterdam, 1962

Op 10 juli 1842 verstrekt Daniel Broedelet, Emeritus Predikant van de Hervormde Gemeente, wonende te Buiksloot en eigenaar van een Boekhandel en Boekdrukkerij onder de firma van D. Broedelet en Compagnie, te Purmerend en aldaar, namens mij beheerd wordende door mijnen zoon Anthonie Marinus Broedelet, volmagt aan zijn zoon Daniel Broedelet Danielszoon, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Durgerdam, en aldaar woonachtig, speciaal om tot de algehele liquidatie en vereffening van mijne zaken in dezen en tot den verkoop, hetzij publiek of uit de hand van de daartoe behorende winkelhuis en erve staande en gelegen te Purmerend in de Peperstraat bij de Kaasmarkt, kadastraal getekend sectie C no. 329 over te gaan. Het transport van het onroerend goed vindt zoals hierna staat aangegeven een half jaar later plaats.

Per 2 januari 1843 vindt het transport plaats op Jan Schuitemaker, boekhandelaar, won te Purmerend. (Volgens het kadaster Jan Schuitemaker en consorten.)

De koopsom bedraagt f. 2.000,=.

een huis en erf staande en gelegen aan de westzijde van de Peperstraat met een pakhuis daarachter, uitkomende in de Kromme Steeg, kadastraal sectie C nr. 329, groot 2 roeden 10 ellen

In het bevolkingsregister van Purmerend periode 1850-1861 treffen we de familie Schuitemaker natuurlijk ook aan.

De omschrijving in het register luidt (I-II-554):

- **Peperstraat wijk D nr. 81, 81a drukkerij (Kromme Steeg)**

Uit de hierboven vermeldde beschrijving blijkt duidelijk dat de drukkerij zich bevond aan de Kromme Steeg. Het in de transportakten vermeldde pakhuis kwam uit in de steeg.

De boedelscheiding vindt plaats op 8 augustus 1857. Hierdoor wordt bij vererving Jan Schuitemaker, boekhandelaar en boekdrukker, wonend Purmerend, eigenaar.

Impressie van een drukkerij in de 20^e eeuw.

Een dergelijke situatie was mogelijk ook aanwezig in de 19^e eeuw in de schuur aan de Kromme Steeg. Aldaar was een drukkerij in bedrijf.

(bron: periodiek Oudheidkundige Vereniging Graft-De Rijk)

Het huis wordt getaxeerd op f. 4.200,=

een huis en erve, waarin de boekhandelaars affaire wordt gedreven staande en gelegen aan de westzijde van de Peperstraat met een pakhuis daarachter, uitkomende in de Kromme Steeg, kadastraal sectie C nr. 329, groot 2 roeden 10 ellen

Jan Schuitemaker, geb. Medemblik 25 februari 1821, boek- en papierverkoper, boekhandelaar en -drukker (1844-1867), overl. Purmerend 30 mei 1892

trouwt 1) Heemskerk 29 september 1843

Trijntje Schuitemaker, geb. Heemskerk 17 november 1818, overl. Purmerend 24 augustus 1848

trouwt 2) Monnickendam 29 augustus 1850

Joanna Maria Wijndels de Jongh, geb. Monnickendam 22 september 1825 (Herv.), overl. Amsterdam 22 december 1876

trouwt 3) Kampen 12 augustus 1880

Reinetta Petronella Westerman Holsteijn (ook Holstijn), geb. Medemblik 24 juli 1844 (Doopsgez./ Herv.)

Uit het 1^e huwelijk worden te Purmerend geboren (allen Doopsgez.):

- Johanna Margaretha, 1845, † 1846
- Dirk Pieter, 1845, † 1847
- Johanna Maria, 1847, † 1865

Uit het 2^e huwelijk worden te Purmerend geboren (allen Doopsgez.):

- Jan Dirk, 1851, boekdrukker (1875)
- Jan, 1852, † 1858
- Pieter, 1854
- Maria Joanna, 1856
- Margaretha Petronella, 1859
- Jan, 1861
- Adriana Cornelia, 1864
- Petronella Ernesta, 1867

Uit het 3^e huwelijk wordt te Kampen (Ov.) geboren (Doopsgez.):

- Marinus, 1881

De familie verhuist in 1857 naar Weerwal D 90 (ook aangeduid als Weerwal 762). In ca. 1854 begint Schuitemaker met het uitgeven van de "Purmerender Courant", welke later wordt voortgezet onder de naam "Schuitemakers Purmerender Courant".

Bij transport van 1 oktober 1857 wordt George Fredrik Bibo, spekslager, won te Alkmaar (aanvulling uit kadaster: later te Purmerend) de nieuwe eigenaar.

De koopsom bedraagt f. 5.500,=

een huis, erve en schuur, staande en gelegen in de Peperstraat en uitkomende in de Kromme Steeg, kadastraal sectie C nr. 329 groot 2 roeden 10 ellen

Als bijzonderheid treffen we in de koopakte het volgende aan onder artikel drie:

- *het verkochte perceel zal gedurende de eerstvolgende 25 jaren niet tot het drijven van den boekhandel en aanverwante vakken mogen worden ingerigt of verkocht*, op een boete van f. 5.000,= ingeval van overtreding dezer bepaling, door den tegenwoordige koper of zijne erven te betalen aan den verkoper of diens erven.

In het bevolkingsregister periode 1850-1861 wordt het huis nog aangeduid als Peperstraat wijk D nr. 81. De periode daarna (1861-1890) is de aanduiding gewijzigd in wijk D nr. 120.

George schrijft zich te Purmerend in per 16 september 1857 komende van Alkmaar, hij is dan nog niet gehuwd. Hij huwt te Alkmaar en sticht zijn gezin in Purmerend.

George Frederik Bibo, geb. Alkmaar 22 februari 1829 (RK), varkensslagter (1857), spekslager (1861-1875)

trouwt Alkmaar 26 mei 1861

Catharina Ebbelaar, geb. Alkmaar 12 augustus 1831 (RK)

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren (RK):

- Nicolaas, 1862, † 1862
- Bernardus Hendrikus, 1862, † 1862
- Nicolaas Catharina, 1864
- Alida, 1865
- Bernardus Hendrikus, 1866
- Georgius Fredericus, 1867, † 1867
- Petrus Maria, 1868, † 1868
- Anna Geertruida Maria, 1870
- Geertruida Maria Veronica, 1871

Op 28 maart 1873 dient George F. Bibo, spekslager alhier, een verzoek in bij B&W om enige reparaties te mogen doen verrichten aan

de voorgevel van zijn huis in de **Peperstraat wijk D nr. 127**. Tevens is in het verzoek opgenomen de bevoegdheid om een steiger op de publieke straat te mogen neerzetten. De toestemming hiervoor wordt verleend.

Het gezin verhuist per 12 juli 1875 naar Alkmaar. George F. Bibo wordt in de verkoopakte uit 1876 vermeld als winkelier en koopman wonend te Baarn.

Het transport op Ige Hajo Igesz, koopman, wonend te Purmerend vindt plaats op 15 november 1876. De omschrijving luidt:

een huis, erve en schuur, staande en gelegen in de Peperstraat en uitkomende in de Kromme Steeg, kadastraal sectie C nr. 329 groot 2 are 10 ca.

De koopsom bedraagt f. 6.000,= waarvan f. 3.000,= contant betaald is aan de verkoper en het resterende bedrag van f. 3.000,= zal moeten worden betaald aan Willem van de Poll, goud- en zilverkashouder te Purmerend, ingevolge een hypothecaire bezwaring van 23 maart 1875. De aanvaarding van het huis is bepaald op 1 mei 1877.

In de transportakte staat dat het pand thans verhuurd is aan Josephus A.Th. Gunter, spekslager, wonend te Purmerend voor een som van f 8,= per week, welke huur de koper gestand zal moeten doen onder het genot der huurpenningen van af heden, terwijl de belastingen van af de eerste januarij aanstaande voor rekening van de koper komen.

Dit is één van de weinige keren dat we concreet iets weten over óf iemand huurder is.

Het gezin Igesz woont in de periode 1877 tot ca. 1887 op het adres Peperstraat D 129 (voorheen D 120). Het gezin verhuist ca. 1887 naar de Dubbele Buurt wijk B nr. 62. Verder is de familie Igesz ons bekend van hun diligence-dienst van Purmerend naar Hoorn, Enkhuizen en Medemblik.

Ige Hajo Igesz, geb. Enkhuizen 26 januari 1849, koopman (1877), spekslager (1877-1884), slachter (1881), slager (1885-1887), koetsier (1909), overl. Purmerend 4 november 1909 (Nieuwstraat B 176)

trouwt Purmerend 29 maart 1877

Jansje Switzer, geb. Beemster 26 mei 1847

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren (Herv. later zonder geloofsrichting):

- Dirk, 1877, † 1878
- Dirk, 1879
- Cornelis Henricus, 1881, † 1881
- Cornelis Henricus, 1882, † 1884
- Alida Maria, 1885, † 1886
- Alida Maria, 1887

Aan het pand worden diverse verbeteringen aangebracht, zoals blijkt uit onderstaande verzoeken aan Burgemeester en Wethouders:

- op 6 juni 1879 dient S. van der Meulen, metselaar namens J.H. Igesz, slager, beiden won te Purmerend een verzoek in om de **houten weeg (= zijkant van een gebouw) van de slachtplaats, uitkomende in de Kromme Steeg**, te mogen amoveren en door een stenen muur ter dikte van een halve steen te vervangen, alsmede tot het plaatsen van de nodige stellages op stadsground. Toestemming wordt verleend.
- op 13 oktober 1882 dient R. Kuijt, metzelaar alhier, een verzoek in om de **stoep voor de woning van den heer J.H. Igesz te mogen verleggen**. De toestemming hiervoor wordt verleend.

Uit een inschrijving van het kadaster is af te leiden, dat in het dienstjaar 1890 een transport van het onroerend goed heeft plaatsgevonden. Hendrik Paulinus Rijkenberg (* 1829), van beroep schoenmaker, won te Purmerend is de nieuwe eigenaar geworden. De datum komt goed overeen met de inschrijving van de fa. Herm: Rijkenberg (* 1861) in het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel te Hoorn. Aldaar wordt als vestigingsdatum 18 juni 1887 vermeld op het adres Peperstraat wijk D nr. 124.

Hendrik Paulinus Rijkenberg (* 1829) komt in 1908 te overlijden. Het kadaster registreert m.i.v. het dienstjaar 1915 dat onderstaande personen voor delen eigenaar zijn geworden van het pand c.q. het bedrijf:

- voor 5/8 deel de weduwe Anna Margaretha Sophia Wubbe, zonder beroep, won te Purmerend
- voor 3/8 deel de kinderen van Hendrik P. Rijkenberg.

Deze inschrijving is onlogisch, omdat Anna M.S. Wubbe inmiddels in 1914 is overleden.

In eerdere periodes was het huisnummer van het hier behandelde pand o.a. wijk D 70, D 81 en D 120. De wijkregisters die vanaf ca. 1920 gebruikt worden spreken over wijknummer 124. De huidige straataanduiding Peperstraat 40 is pas vanaf 1925 in gebruik. Vóór 1925 is het dus soms een zoekplaatje.

Prijscourant van Herm. Rijkenberg uit de jaren 30 van de 20^e eeuw
(collectie H.A. Rijkenberg)

De wijkopneming van **augustus 1922** vermeldt dat H(ermanus) Rijkenberg (* 1861) is vertrokken (naar de Julianastraat wijk F nr. 213). Gekomen is van Haarlem, Adriaan Rijkenberg (* 1895), zijn vrouw Alida Gort en hun kind Alida. Het huisnummer in de Julianastraat wijzigt overigens later in nr. 32.

Onderstaand het overzicht van (een deel van) de westkant van de Peperstraat, gezien vanaf de Kaasmarkt ingevolge de wijkopneming van november 1922.

122. Wed. A. Dorland; kinderen Antje Hendrieka, Cornelis Hendrik en John. Willem
123. P. Peek Kz. En vrouw
- 123a. K. Hoogland en vrouw
124. A. Rijkenberg en vrouw; kinderen Alida
125. H.B. Deitmers; kinderen Sara Elisabeth, Johann Bernard Heinrich en Bernard Adam; inwonend Franciscus Deitmers; dienstboden vertrokken Alida Klijn, gekomen Veronika Bolleman van IJpendam
126. H.P. Rijkenberg en vrouw; kinderen Agatha en Pieter; inwonend gekomen Willem Arias
- 126a. J.B. Rijkenberg en vrouw; kinderen Antonia Jacoba

De wijkopneming van **februari 1924** vermeldt behalve het gezin van A. Rijkenberg ook een huishoudster genaamd Aafje Kok van Volendam. In **mei 1924** wordt melding gemaakt van een dochter Arnolda en het vertrek van Aafje Kok naar Volendam.

De wijkopneming lopende van **december 1924 t/m 1927** vermeldt tevens nog een zoon van het echtpaar met de naam Hermanus Jacobus (* 1925). De wijkopneming lopende van **juli 1927 t/m 1938** vermeldt per 2 november 1927 het vertrek van de familie A. Rijkenberg naar Haarlem. Het register vermeldt tevens dat H(ermanus) G(erardus) Rijkenberg en zijn vrouw zich vestigen op dit adres per 20 januari 1928. De vermelde kinderen zijn: Joseph August, Alida Agatha Francisca (9 juli 1935), Agatha Sofia Elisabet (28 juni 1937) en Francisca Johanna.

Bovenstaande informatie sluit eveneens goed aan bij de wijziging die aan het Handelsregister is doorgegeven, nl.: per 1 november 1927 wordt de zaak in comestibles, kaas en vleeschwaren voortgezet door H.G. Rijkenberg (* 1902) op het adres Peperstraat 40.

In de registers van nieuwe, veranderde of gesloopte gebouwen over de periode 1921-1928 treffen we de volgende inschrijving aan:

- in oktober 1927 wordt een verzoek tot verbouw ingediend door de eigenaar dhr. H. Rijkenberg inzake het perceel Peperstraat 40 (kadasternr. 329). Het pand is in gebruik als winkel door de fa. Rijkenberg.

**De winkel van H.G. Rijkenberg
in de jaren 60 van de 20^e eeuw**
(foto H.A. Rijkenberg)

Volgens het kadaster vindt in het dienstjaar 1928 het transport van het onroerend goed plaats op Hermanus Gerardus Rijkenberg (* 1902), winkelier, wonend te Purmerend (volgens kadaster successie dj 1930). Het kadaster meldt als mede-eigenaar: Antonius Boerrigter, autohandelaar, wonend te Utrecht (zijn zwager getrouwd met Sophia Geertruida Rijkenberg (* 1896)).

Mevrouw F.J. Beerse-Rijkenberg (dochter van de vorige eigenaar) bevestigde dat er op het achtererf een pakhuis heeft gestaan. Het pakhuis heeft naar haar zeggen over een langere periode nog dienst gedaan voor opslag van kaas.

De familierelaties zien er als volgt uit:

Hermanus Rijkenberg, geb. Purmerend 26 mei 1861 (RK), winkelier, schoenmaker, overl. Purmerend 4 september 1931

trouwt Purmerend 8 juni 1887

Alida Schut, geb. Purmerend 26 april 1862 (RK), overl. Purmerend 23 september 1931

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren (RK):

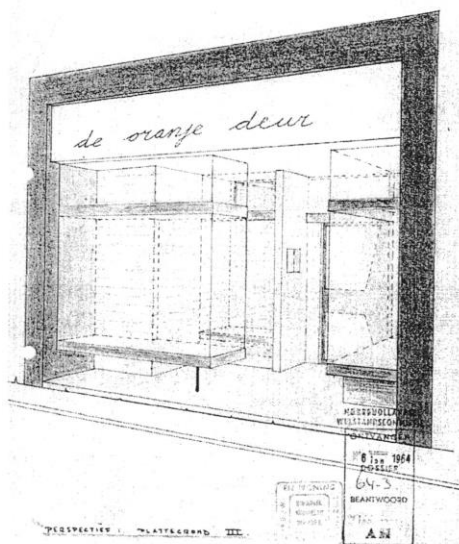
- Cornelia M.G., 1888, tr. A.G. van Overbeek
- Hendrik P., 1890, tr. E.A. Bloem
- Adriaan B.M., 1895, tr. A. Gort
- Sophia G., 1896, tr. A. Boerrichter
- Jacobus P., 1898, tr. E.F. Rössing
- **Hermanus G., 1902, tr. 1) F.J. Molenaar, tr. 2) A.B.M. Berding**
- Geertruida H.A., 1904, tr. J. Ligthart
- Alida M., 1907, tr. H.A.J. Welkers

Na de bedrijfsbeëindiging per 1 januari 1964 door H.G. Rijkenberg werd het pand door de familie verhuurd aan de heer Dekkers uit Zaandam. Hij opende op deze locatie een parfumeriewinkel met de naam "De Oranje Deur". Deze zaak is tot 1 januari 1982 aldaar gevestigd geweest. Klasien Viskoper-de Boer heeft over een lange periode in deze zaak gewerkt.

In de serie bouwvergunningen over de periode 1930-1974 zijn van Peperstraat 40 de volgende aanvragen bekend:

- Wijziging indeling	1941
- Plaatsen toilet	1953
- Plaatsen toilet	1962
- Veranderen voorgevel	1964
- Bouw winkel	1969

Per 1 juli 1982 is het pand verkocht aan de heer D. Slooten uit Oosthuizen. Hij heeft het pand destijds gekocht als beleggingsobject.

Bouwtekening uit 1964 inzake de wijziging van het pand ten behoeve van de parfumeriewinkel "De Oranje Deur"
(archief bouwvergunningen SAW)

Nadat de parfumeriezaak zijn deuren sloot, huurde de heer L. Lievendag voor ca. 3 jaar dit pand en vestigde aldaar onder de bedrijfsnaam "Pyrotheek" een winkel in kachels en open haarden. De bedrijfsbeëindiging werd veroorzaakt door een faillissement.

Na 1985 hebben diverse bedrijven over korte perioden in het pand gehuisd w.o. de Kringloopwinkel en een zaak in tweedehands kleding. Aangezien het een komen en gaan was, is niet geheel bekend welke bedrijven nog meer in het pand gehuisvest zijn geweest.

De heer J.J. Rong, wonend aan de Kromme Steeg nr. 3, vertelde dat achter op het erf van de Peperstraat 40 een schuurtje heeft gestaan waarin lompen werden opgeslagen. Het stonk er altijd erom. Het schuurtje is naar zijn zeggen

in 1994/1995 gesloopt omdat het een bouwval was.

Sedert 1994 is het bedrijf "Daalmeijer Electronica" gevestigd op het adres Peperstraat 40. In eerste instantie worden Martin Kleijwegt en Thalie Oakes de huurders met het recht van koop. Een paar jaar later, op 6 augustus 1998, worden zij eigenaar van het pand.

Het bedrijf Daalmeijer houdt zich al sinds 1927 in de marktstad bezig met de detailhandel in elektrische- en elektronische goederen.

Martin Kleijwegt heeft 26 jaar gewerkt bij Daalmeijer, toen nog gevestigd aan de andere zijde van de Peperstraat op nr. 11. Aldaar was hij actief in het achterste deel van het pand, de zgn. electronicahoek. Zijn moeder was daar eveneens werkzaam en hield zich voornamelijk bezig met de verkoop van witgoed.

In 1994 was de tijd gekomen om een overstap te maken en vestigde hij zich aan de Peperstraat nr. 40. Daar runt hij thans samen met drie enthousiaste medewerkers zijn bedrijf. De uitbreiding, die de aanleiding is geweest voor het archeologisch onderzoek, is noodzakelijk gebleken gezien het gebrek aan opslagcapaciteit, alsmede de beperkte mogelijkheden van het vloeroppervlak van de winkel.

Zijn gezin laat zich als volgt presenteren:

Martin Kleijwegt, geb. 28 augustus 1957
trouwt Las Vegas (U.S.A.) 7 april 1993
Thalie E. Oakes, geb. 30 januari 1957

Uit het huwelijk worden te Purmerend geboren:

- Zoe Sofia, 10 januari 1995
- Casper Robert, 9 november 1996

Verslag over de waarneming (P.J. de Groot)

Het terrein achter het pand aan de Peperstraat 40 van de firma Daalmeijer zou bebouwd gaan worden. Dit terrein, grenzend aan de Kromme Steeg, zou geheel bebouwd gaan worden waarbij het bodemarchief deels bedreigd werd. Reden genoeg voor onze werkgroep om hier een waarneming te doen. Na overleg en goedkeuring van de eigenaar kon de werkgroep aan de slag en mocht deze zelfs tussen de grondwerkzaamheden door enkele waarnemingen uitvoeren.

De eerste dag van de waarneming is door een aantal leden van onze werkgroep het terrein verkend. Tijdens het verkennen werden al diverse aardewerk scherven aan de oppervlakte aangetroffen en zijn verzameld. De aangetroffen scherven zullen in de loop der jaren door de diverse werkzaamheden in de grond aan de oppervlakte terecht zijn gekomen en varieerden dan ook van de 17^e tot en met de 20^e eeuw.

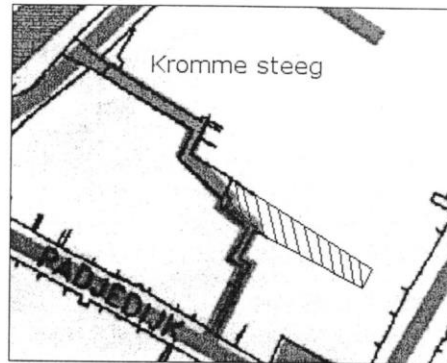
Na het verzamelen van de scherven werd de oppervlakte van het terrein met een metaaldetector afgezocht. Dit leverde buiten een aantal nietszeggende metalen rommeltjes een spinloodje op uit de 16^e eeuw maar ook een Amerikaanse cent van 1972.

**Het aangetroffen spinloodje
en de Amerikaanse cent uit 1972**

Bij het verder verkennen van het terrein en hier en daar wat grond verwijderd te hebben werden enkele in verband liggende bakstenen aangetroffen. Deze laag lag gelijk aan het

maaiveld en bij het vrijgraven van deze bakstenen bleek het om een gemetselde stenen fundering te gaan.

**De opgravingslocatie is gelegen tussen
de Peperstraat en Gedempte Singelgracht.**

De fundering lag evenwijdig aan- en op 12 meter afstand van de achtergevel van het pand aan de Peperstraat 40. De fundering was opgemetseld met rode bakstenen met een formaat van 18,5 x 8,5 x 4 cm en kunnen in de 16e of vroege 17e eeuw geplaatst worden. Besloten werd om de fundering aan één zijde dieper vrij te graven. Op 50 cm onder het maaiveld werden in de fundering drie gemetselde spaarbogen aangetroffen. Soortgelijke boogconstructies zijn ook aangetroffen in een stenen fundering tijdens het archeologisch onderzoek aan de Kalversteeg. Deze fundering in de Kalversteeg behoorde toe aan een pand dat terug te vinden was op de kaart van Boxhorn uit de vroege 17^e eeuw (vóór 1632).

Net als de grondfundering aan de Kalversteeg is voor de fundering op het terrein aan de Peperstraat hetzelfde concept gebruikt. Vóór het aanbrengen van de stenen fundering zijn eerst een aantal ronde houten palen in de grond geslagen waarop een dikke brede houten plank werd aangebracht. Hierop werden stenen sokkels gemetseld en vervolgens zijn hier de spaarbogen op aangebracht waar de rest van het muurwerk op gemetseld werd.

Het vondstmateriaal dat bij het verdiepen van de fundering tot 1 meter onder het maaiveld is aangetroffen, dateert uit de 16^e tot en met de 18^e eeuw en behoort toe aan diverse gebruiksgoederen. Nog dieper zijn voornamelijk aardewerkscherven gevonden uit een periode van de 15^e en 16^e eeuw. Het meeste scherfmateriaal behoorde aan diverse kookpotten. Op 1,20 meter onder het maaiveld werd de grond compacter en was het minder verstoord. De grondlaag hier bestond uit een aangebrachte ophogingslaag met o.a. mest. In deze laag zijn een aantal steengoedfragmenten uit Siegburg aangetroffen, waaronder een randfragment van een 15^e eeuws drinkkommetje en een halsfragment van een kan.

**Fragment van een
15^e eeuws drinkkommetje**

Het overige terrein is door de eeuwen heen behoorlijk gebruikt voor diverse stenen bouwwerken. Getuigen zijn de hoeveelheid niet te plaatsen funderingen, welke bij het aanleggen van de funderingssleuven tevoorschijn kwamen. Door de hoeveelheid en de soms onduidelijke ligging van deze funderingen zijn deze niet ingetekend. De meeste fundering- en muurresten waren gebouwd met een gele baksteensoort met de maten 17 x 8 x 4 cm, een maat die vanaf de 16^e t/m de 19^e eeuw voorkwam.

Bij het graven van een diep gat door de eigenaar werden een aantal scherven gevonden die aan een 17e eeuws oorkommetje toebehoorden. Omdat er een kans bestond hier meer

scherfmateriaal aan te treffen hebben we hier wat meer graafwerk verricht. Tijdens het verdiepen op deze plek, werd al snel een klein rechthoekig bouwsel aangetroffen van éénsteens muurtjes. Tijdens het verwijderen van de vulling van dit bouwsel zijn enkele aardewerk scherven aangetroffen van voornamelijk 17e eeuws gebruiksgoed. Ook een groot fragment van een bord werd aangetroffen. Het bord heeft een blauw fond en er staat een klassiek portret op afgebeeld.

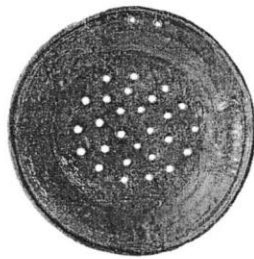
**Het bord waarop een
klassiek portret staat afgebeeld**

Het vloertje van dit bouwwerk bestond uit drie op elkaar gemetselde lagen bakstenen. Onder het vloertje zijn geen houten funderingen aangetroffen. Bij het verder verdiepen tot 1 meter onder het maaiveld is een aangebrachte mestlaag aangetroffen met hierin een fragment van een steengoed kan uit de periode van 1375 tot 1450.

Toen het bouwwerkje werd gesloopt, bleek achter één van de muurtjes een grote holle ruimte aanwezig te zijn, welke aan de bovenzijde was afgedekt met een grote gewapende betonnen plaat. Na wat licht te hebben verzorgd om in deze ruimte te kunnen kijken bleek hier een, helaas, afgebroken houten vierkante afvalput te zitten. De planken van deze put waren voor de helft afgebroken, vermoedelijk doordat hier in de jaren 60 een riolering was aangelegd. De put was verder nagenoeg geheel verstoord.

Aan het einde van het terrein, tegen de Kromme Steeg aan, was opnieuw een gat gegraven voor

de plaatsing van een metalen heisegment. Ook hier werden scherven aangetroffen, nu van een vroeg 17^e eeuws vergiet en de scherven bleken allemaal van hetzelfde vergiet te zijn. Het vergiet is bijna compleet en staat op drie standvinnen.

Het vergiet uit de 17^e eeuw

Ook zijn er op deze locatie een aantal scherven aangetroffen van een geel bord. Het laat 16^e eeuwse bord staat op drie poten en heeft een golfrand.

Met de metaaldetector werd uit de stortgrond nog een 16^e eeuw schoengespje aangetroffen.

Schoengespje uit de 16^e eeuw

Vlak tegen de achtergevel van het pand Peperstraat 40 aan, is een "waterkeldertje" aangetroffen. Dit soort stenen putten zijn van de 17^e t/m de 18^e eeuw veelal gebruikt om geïmporteerd schoon water in op te slaan, vanwege de slechte kwaliteit van het water dat hier voorradig was. De put was een rechthoekig bouwsel met een lengte van 2 meter, een breedte van 1 meter en een hoogte van 1,80 meter. Het bouwsel is gemaakt van een gele baksteen met de maten 17 x 8 x 4 cm. De

inhoud van de put beperkte zich tot vrij recent bouwafval (veel bakstenen en aarde).

Een leuk detail is, dat de toegang van deze put afgedekt was met een proefstuk van een gevelsteen van een eerste steenlegging, met hierop de nog af te lezen tekst:

Aan dit gebouw is de
eerste steen gelegd door
Klaas Paauw oud 6 jaar en
9 maanden den 27 julij 1842.

De meeste letters op deze steen zijn wel ingekrast maar verder zijn de vlakken eromheen niet uitgehouwen. Vermoedelijk heeft de steenhouwer ergens een foutje gemaakt óf brak de steen en werd de steen weggegooid, om vervolgens dienst te doen als afsluiting voor de put.

Onderzoek naar de persoon Klaas Paauw (geboren Purmerend 17.10.1835 in wijk A, Bierkade 43) leverde slechts op dat zijn vader Willem Pauw was, geboortig van Purmerend en van geloof mennoniet (doopsgezind). Zijn beroep was kaaskooper en overleed in 1857. Hij was gehuwd met Geertje Koker, geboortig van Broek in Waterland en van geloof hervormd.

Niet is komen vast te staan of hij huurder van het pakhuis op het achtererf was. Uit het onderzoek is in ieder geval komen vast te staan dat hij géén eigenaar was.

Maandag 2 juli 2001 is er verder gegraven bij de Kromme Steeg waar het vergiet werd aangetroffen. Tijdens het verdiepen en het verder graven, werden er in de Kromme Steeg dikke opstaande planken aangetroffen. Na het verwijderen van deze planken kwam er op 1 meter diepte een dik pakket scherfmateriaal tevoorschijn, daterend uit de periode 1675 - 1725.

Wellicht waren deze planken een soort schoeiing van een ondiep slootje, dat via de Kromme Steeg op de Slotterburgwal (de latere Gedempte Singelgracht) afgewaterd kan hebben. Het aardewerk pakket bevatte merendeels zgn. witgoed aardewerk.

Dit gebruiksgoed omvatte papkommen, borden, tabakspijpen, schotels, etc. Ook zijn er diverse takkenbosjes (bezempjes), eierschalen, diverse noten, leerresten en een bijna complete theepot, kwispedor en bakpan aangetroffen.

Op dinsdag 10 juli is tijdens het graven van een sleuf, voor het aanleggen van de nieuw te plaatsen funderingen, een put blootgelegd aan de steegzijde. Het blijkt om een in het rond gemetselde put te gaan. De put is opgebouwd van een rode baksteen en de ronding heeft vanwege de gronddruk van buitenaf een ovaal uiterlijk gekregen. De inhoud van de put, met name de eerste meter, bestond uit bouwafval uit de 19^e en 20^e eeuw. Vanwege tijdsgebrek en de indruk dat de rest van de put ook gevuld moest zijn met dit afval, is er verder geen actie ondernomen om de put geheel leeg te halen.

**Altaarvaasje, ca. 1575-1625
(gevonden in de beerput)**

In hetzelfde spoor van de aangelegde sleuf, maar meer naar de achtergevel van het pand aan de Peperstraat toe, bevond zich vlak naast het schuurtje op het aangrenzende terrein een tweede put. Ook deze put was in het rond gemetseld van een rode baksteen en heeft als beerput dienst gedaan. De beerput is reeds in vroeger tijden al deels geschoond. Vaak werden

beerputten geleege vanwege hergebruik. Ook werd de inhoud soms verkocht aan landbouwers, vanwege de hoge bemestingswaarde van deze inhoud. Hoewel de beerput al voor 80% geleege was, kon er uit het resterende afval toch een flink aantal aardewerk scherven worden geborgen. Deze scherven zijn samengevoegd, waardoor een aantal voorwerpen konden worden gereconstrueerd, waaronder een vrijwel compleet majolica bordje, een grape, een altaarvaasje (tulpenvaasje), een steelkom en twee grote fragmenten van berkemeierglazen.

Een loodwitfabriek in Purmerend

(J. Otsen)

Het lijkt op een bloempot maar is het niet. Het bevindt zich in de collectie van de Archeologische Werkgroep Purmerend en is te voorschijn gekomen bij graafwerkzaamheden voor uitbreiding van ouderencentrum De Avondzon in 1979. Honderden potjes, hoogte en diameter ongeveer 7 cm. Het bleek een droogpot te zijn die gebruikt werd bij de fabricage van loodwit.

Eind 18^e eeuw telde ons land ongeveer 35 loodwitfabrieken, vooral geconcentreerd rond Amsterdam en Rotterdam. De laatste Zaanse loodwitmolen De Rob werd gesloopt in 1865. Ook in Monnickendam bevond zich een loodwitfabriek. Opvallend is dat de Purmerendse fabriek in de literatuur nergens genoemd wordt. Misschien vanwege het feit dat de Purmerendse onderneming stopte, toen de hoogtijdagen van de Nederlandse loodwit-industrie nog moesten aanvangen. Of misschien is er nooit onderzoek naar gedaan in de archieven.

Volgens een oude productmethode werd een laagje azijn met een klomp lood in potjes gedaan. Deze aardewerken potjes hadden een geglazuurde binnenkant. Deze potten werden laag voor laag op planken gezet en met stro en paardenmest afgedekt. Door de broei oxideerde het lood in de honderden potten. Na enkele

weken werd de broeiloods ontmanteld. Op een kloppand werden de loodwitkorsten met hamers gescheiden van de nog niet verteerde loodresten. Vervolgens werd het verzamelde loodwit fijngestampt, gezeefd en naar de molen gebracht.

Vermengd met water en krijt werd de dikke pap door molenstenen vermalen. Hierna werd de vochtige brij in ongeglazuurde potten uitgeschept. Na zo'n vijf weken drogen, waarbij het vocht verdampte en door de poreuze wand van het aardewerk een uitweg vond werden de zogeheten loodwitbroodjes verpakt en verhandeld.

Loodwitpotten

Loodwit is een pigment dat als witmaker in de verf werd gebruikt. Het gaf de verf een betere dekkraft. Het is een giftige substantie dat aan vele arbeiders en schilders noodlottig moet zijn geworden. Werken met lood kon leiden tot gewrichtspijn, spierverlamming en hersenaandoeningen.

De Purmerendse loodwitmolen kende een korte geschiedenis. Uit de schaarse archiefbronnen kon worden afgeleid dat de fabriek aan de Boonacker (de oude benaming voor de Nieuwstraat) van ± 1697 tot ± 1715 in bedrijf is geweest. Het verdwijnen van de loodwitmakerij kan een gevolg zijn geweest van het overlijden van de laatste eigenaar, Lucas de Veth. Ook kan een stofexplosie oorzaak geweest zijn. In de gevonden potten werden loodwitresten aangetroffen, wat duidt op een abrupt einde.

De potten moeten in een kuil gestort zijn en zo kwamen ze 250 jaar later in de bouwput van De Avondzon weer aan de oppervlakte. De uitgegraven grond werd gestort in de wijk Wheermolen, waar archeologen ontdekten dat het om loodwitpotten ging. Van de sterk verontreinigde grond zijn nooit monsters genomen of metingen verricht. De loodverontreiniging zou zich nog verder kunnen uitstrekken dan de vestigingsplaats aan de Nieuwstraat. De in de productie gebruikte paardenmest werd vroeger in de omgeving uitgereden!

Te verwachten opgravingen in de komende periode

In de tussentijd heeft alweer een opgraving plaatsgevonden op de Westerstraat 55-57 onder leiding van het A.D.C. uit Bunschoten. Deze opgraving vond plaats van 27 november t/m 6 december 2002. Samen met ons werkgroeplid Paul de Groot heeft het A.D.C. een opname gedaan van de bewoning op deze locatie. Een rapport van het A.D.C. volgt nog.

Op de locatie Westerstraat 128-130 wordt op dit moment hard gewerkt aan een verbeterplan voor dit pand. Of hier sprake kan zijn van een waarneming is de vraag, mede gezien het feit dat het hier voornamelijk om een interne verbouwing gaat.

Op de locatie Nieuwstraat 6 (café-koffiehuis De Kluif) wordt op korte termijn nieuwbouw gepleegd. Gezien de grootte van het terrein zal het onderzoek waarschijnlijk beperkt blijven tot het doen van een waarneming.

De locatie Plantsoenstraat (Babbels) staat nog steeds op ons lijstje, als zijnde één van de locaties om een onderzoek op te starten. Doordat de gemeente Purmerend eigenaar is van de panden bestaat op termijn een goede kans voor een professioneel onderzoek.

0-0-0-0-0-0-0